

ชื่อโครงการวิจัย การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในสังคมไทยด้านที่อยู่อาศัย
และสภาพแวดล้อม

คณะผู้วิจัย ประมวลู พิชัยพันธุ์

ปีที่เริ่มทำวิจัย 2539-2541

ปีที่แล้วเสร็จ 2543

แหล่งทุน งบประมาณแผ่นดิน

บทคัดย่อ

โครงการวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานของผู้สูงอายุในด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม และศึกษาความคิดเห็นของผู้สูงอายุและผู้ใกล้ชิด เกี่ยวกับแนวทางการจัดบริการในด้านดังกล่าวอย่างเหมาะสม จากนั้นจึงนำข้อมูลที่ได้มาพัฒนารูปแบบหรือแนวทางในการจัดบริการให้ความรู้ด้านที่อยู่อาศัยเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ

กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย ผู้สูงอายุทั้งชายและหญิงในสาขาอาชีพต่าง ๆ กัน ซึ่งมีอายุระหว่าง 55-70 ปี และผู้ดูแลผู้สูงอายุซึ่งอาศัยอยู่ในจังหวัดต่าง ๆ ซึ่งคัดเลือกมาภาคละ 2 จังหวัด รวม 8 จังหวัดทั่วประเทศ เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลคือ แบบสัมภาษณ์อย่างมีโครงสร้างสำหรับกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่ม แบบสอบถามเพื่อรวบรวมข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของผู้สูงอายุ และแบบสังเกตชุมชน เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้เป็นการผสมผสานระหว่างการวิจัยกับการพัฒนา วิธีการวิจัยจึงประกอบด้วยทั้งการวิจัยเชิงสำรวจ และเชิงทดลอง โดยแบ่งการวิจัยออกเป็น 3 ระยะ แต่ละระยะมีกลุ่มตัวอย่างและรายละเอียดดังนี้

ระยะที่ 1 เป็นการศึกษาค้นคว้าเบื้องต้นจากเอกสาร งานวิจัย รายงาน บทความ และเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการศึกษาค้นคว้าจากผู้สูงอายุกลุ่มขนาดเล็กจำนวน 50 คน ในพื้นที่และการศึกษาสภาพชุมชนเพื่อรวบรวมข้อมูลมาพัฒนาเครื่องมือสำหรับเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างทั่วประเทศ

ระยะที่ 2 เป็นการรวบรวมข้อมูลภาคสนามจากกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุจาก 8 จังหวัดทั่วประเทศ จำนวน 500 คน และกลุ่มผู้ใกล้ชิดผู้สูงอายุที่เป็นกลุ่มตัวอย่างอีก 500 คน นำข้อมูลมาวิเคราะห์ (โดยใช้ค่าความถี่ ร้อยละ การหาค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน) และสังเคราะห์เพื่อเสนอรูปแบบการพัฒนาผู้สูงอายุทางด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม

ระยะที่ 3 เป็นการทดลองใช้รูปแบบที่พัฒนาขึ้นกับกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุทั้ง 4 ภาค ภาคละ 1 จังหวัด จังหวัดละ 30 คน นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างก่อนและหลังการทดลองใช้รูปแบบ โดยใช้ค่าสถิติ t-test และสรุปผล

ผลการวิจัยในประเด็นหลัก ๆ สรุปได้ดังนี้คือ

สภาพทั่วไปของที่อยู่อาศัยของผู้สูงอายุไม่มีส่วนใด สิ่งใดที่จัดทำให้เหมาะสมกับการอยู่อาศัยในวัยสูงอายุ โดยเฉพาะ ที่อยู่อาศัยมีความสะดวกสบายตามอรรถภาพของผู้สูงอายุในวัยแข็งแรง ผู้สูงอายุส่วนใหญ่อยู่กับครอบครัว และหรือมีบุตรหลานที่คาดว่าจะอยู่อาศัยด้วยได้ในบั้นปลายชีวิต

ผู้สูงอายุไม่มีการเตรียมการเกี่ยวกับที่พักอาศัย ขาดความรู้ความเข้าใจในการจัดทำและตกแต่งบ้านเรือนให้เหมาะสมกับการอยู่อาศัย เพื่อให้ชีวิตมีความสะดวกสบาย ปลอดภัย และยืดเวลาการพึ่งพาหรือเป็นภาระแก่บุตรหลานออกไป ผู้สูงอายุคิดว่าเมื่อถึงวันช่วยตนเองไม่ได้ ลูกหลานก็จะเลี้ยงดู ไม่มีการมองการณ์ไกลในเรื่องนี้ และไม่มีความรู้ว่ารัฐมีการจัดบริการสวัสดิการให้แก่ผู้สูงอายุในเรื่องนี้อย่างใด

ผู้สูงอายุพอใจอยู่อาศัยในที่สงบ ใกล้ชิดธรรมชาติ ในแวดวงความอบอุ่นของครอบครัวญาติมิตร ลักษณะบ้านที่ชอบคือ บ้านเดี่ยว มีขนาด และบริเวณบ้านพอสมควร ไม่ใหญ่โต เพียงมีให้คับแคบอัดอั้น มีสิ่งของเครื่องใช้ที่อำนวยความสะดวกในการดำรงชีวิตประจำวันตามความจำเป็น ต้องการให้รัฐจัดบริการสวัสดิการหลากหลายในลักษณะที่ช่วยให้ผู้สูงอายุได้อยู่กับครอบครัวยาวนานที่สุด และเป็นภาระต่อครอบครัวน้อยที่สุด สิ่งที่ต้องการให้รัฐจัดบริการให้คือ บริการด้านการแพทย์ การให้คำปรึกษาหารือ เป็นเพื่อนช่วยคิด สโมสร สถานดูแลผู้สูงอายุกลางวัน อาหารปันโต และการซักโรคเสื้อผ้า และให้มีสวัสดิการเลี้ยงดูผู้สูงอายุที่เจ็บป่วย ยากไร้ และขาดที่พึ่ง

ในด้านสภาพแวดล้อมหรือชุมชนไว้ที่อยู่อาศัยของผู้สูงอายุ แม้จะมีสาธารณูปโภคและสาธารณูปการตลอดจนสิ่งอำนวยความสะดวกพอสมควร แต่ยังมีข้อบกพร่อง และมีช่องว่างให้ปรับปรุงได้อีกมากกว่าจะถึงขีด “ชุมชนที่มีสภาพแวดล้อมดี” ซึ่งจะทำให้ผู้คนทุกเพศวัย ไม่เฉพาะแต่ผู้สูงอายุได้อยู่อาศัยอย่างมีความสุข ชุมชนที่ผู้สูงอายุต้องการอยู่อาศัยคือ ชุมชนที่มีบริการทำให้ชีวิตสะดวกสบายขึ้น รวมถึงบริการทางสังคม เช่น การศึกษา อนามัย และการพักผ่อนหย่อนใจ มีความปลอดภัยจากภัยธรรมชาติและภัยจากมนุษย์

ในเรื่องที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม ประเด็นที่ผู้สูงอายุสนใจอยากทราบมากที่สุดคือ บริการสวัสดิการด้านที่อยู่อาศัย และด้านอื่น ๆ ที่รัฐจัดให้ผู้สูงอายุ รองลงมาคือ เรื่องการจัดบ้านให้สะดวก สบาย ปลอดภัยแก่การอยู่อาศัย

สำหรับสื่อหรือวิธีการที่ต้องการรับความรู้ ต้องการรับจากโทรทัศน์มากที่สุด รองลงมาคือ วิทยุ การสัมมนากลุ่มระหว่างผู้สูงอายุเอง และการอบรมบรรยาย รูปแบบการนำเสนอต้องการรายการแบบสัมภาษณ์ เล่าเรื่อง หรือบรรยาย

ผลการวิจัยดังกล่าวข้างต้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางการดำเนินงานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในสังคมไทย ด้วยการให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุและสังคม และการจัดบริการสวัสดิการที่กว้างขวางครอบคลุมความต้องการของผู้สูงอายุทุกกลุ่ม ตลอดไปถึงการทำให้เมืองและชุมชนให้น่าอยู่ อันจะเป็นอานิสงฆ์ไม่เฉพาะแต่ผู้สูงอายุ แต่กับคุณภาพชีวิตของประชาชนโดยรวมด้วย

นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากการวิจัยระยะที่ 2 มาจัดทำเป็นรูปแบบการทดลองให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุในหัวข้อที่ผู้สูงอายุอยากทราบ โดยใช้วิธีฝึกอบรมด้วยวิทยากร ผลปรากฏว่า หลังการทดลองผู้สูงอายุมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการจัดแต่งบ้านให้อยู่อาศัยปลอดภัยจากอุบัติเหตุ และเรื่องบริการสวัสดิการที่รัฐจัดให้แก่ผู้สูงอายุโดยมีความรู้เพิ่มขึ้นจากการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01